

महाराष्ट्र राज्याचे “चौथे महिला धोरण-२०२४”.

महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक-धोरण-२०२०/प्र.क्र.१४९/का-२
तिसरा मजला, नवीन प्रशासकीय इमारत,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक:- ०७ मार्च, २०२४.

प्रस्तावना :-

भारतीय राज्यघटनेने सर्व नागरिकांना दिलेल्या समानतेच्या हक्कांची अंमलबजावणी करण्यासाठी राज्यातील महिला व मुलींना आवश्यक संधी आणि सुविधा उपलब्ध करून देणे तसेच त्यांचा सामाजिक, आर्थिक आणि अन्य क्षेत्रातील विकास साधणे, आरोग्य, पोषण, आहार व स्वास्थ्य, शिक्षण व कौशल्य, लिंगाधारीत हिंसाचारास आळा घालणे, लिंगभाव समानता पूरक रोजगार, उद्योजकता व कौशल्य विकास इत्यादी उपजिवीकेची साधने वृद्धिंगत करणे, लिंगभाव समावेशक पायाभूत सुविधांमध्ये वाढ करणे (परिवहन, निवारा व स्वच्छतेच्या सुविधा), लिंगसमभाव संवेदनशील प्रशासन व राजकीय सहभाग, लिंगसमभाव संवेदनशील नैसर्गिक संसाधन व्यवस्थापन, हवामान बदल अनुकूलन व आपत्ती व्यवस्थापन तसेच अन्य महत्वाची क्षेत्रे यांचा समावेश करून महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी समावेशक धोरण तयार करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

महिलांच्या सक्षमीकरणासाठी वैशिष्ट्यपूर्ण व गणनात्मक स्वरूपातील तसेच अंमलबजावणीची प्रगती मोजण्याच्या निर्देशांकासह महाराष्ट्र राज्याचे “चौथे महिला धोरण-२०२४” या शासन निर्णयाद्वारे जाहीर करण्यात येत आहे.

२. सदर धोरण तयार करताना महत्वाची क्षेत्रे सुनिश्चित करून त्यांच्या अंमलबजावणीचा आराखडा तयार करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला आहे. या महत्वाच्या क्षेत्रांसाठीच्या कृती आराखड्यामधील उद्दिष्टे गणनात्मक आहेत. केवळ कृती आराखडाच नव्हे तर धोरणाच्या अंमलबजावणीच्या प्रगतीचे संनियंत्रण करण्यासाठी संस्थात्मक व्यवस्था निर्माण करणे ही या धोरणाची ठळक वैशिष्ट्ये आहेत.

३. महिलांचे सक्षमीकरण व विकास करण्यासाठी महिला धोरणात उल्लेख करण्यात आलेल्या उपक्रमांच्या अंमलबजावणीकरीता आवश्यक त्या प्राधिकाऱ्यांची तसेच आवश्यकतेनुसार नियोजन व वित्त विभागाची संबंधीत मंत्रालयीन विभागांनी मान्यता घेणे, निधीची तरतूद करणे आवश्यक राहिल.

चौथ्या महिला धोरणातील कृती आराखड्यात नमूद केल्यानुसार धोरणाची तपशीलवार कृती करणे, भूमिका, जबाबदाऱ्या आणि संनियंत्रण निर्देशांकासह कालबद्ध आणि पद्धतशीरपणे संबंधीत मंत्रालयीन विभागांमार्फत अंमलात आणण्यात यावे.

४. त्यानुसार, वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र.१५३२३, दि.०३.०३.२०२२ अन्वये महिला धोरणांतर्गत असलेल्या विविध उपक्रम/योजनांना संबंधीत प्रशासकीय विभागामार्फत प्रचलित पध्दतीने स्वतंत्र मान्यता मिळविणे आवश्यक राहिल तसेच त्यासाठी प्रचलित पध्दतीने निधी मिळविणे आवश्यक राहिल.

५. सदर महिला धोरणात उल्लेख केलेल्या बाबींची प्रभावी अंमलबजावणीसाठी धोरणात नमूद करण्यात आल्यानुसार खालील समित्यांमार्फत आढावा व अंमलबजावणी केली जाईल:-

१) मा.मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली राज्यस्तरीय उच्चाधिकार समिती (H.P.C.).

सदर समितीची रचना खालील प्रमाणे :-

१. मा.मुख्यमंत्री	- अध्यक्ष
२. मा.उप मुख्यमंत्री (गृह)	- सदस्य
३. मा.उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन)	- सदस्य
४. मा.मंत्री (महिला व बाल विकास)	- सदस्य
५. मा.मंत्री (सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग)	- सदस्य
६. यु.एन.वुमेन यांचे प्रतिनिधी	- आमंत्रित सदस्य (आवश्यकतेनुसार)
७. युनिसेफ यांचे प्रतिनिधी	- आमंत्रित सदस्य (आवश्यकतेनुसार)
८. मा.सचिव (महिला व बाल विकास)	- सदस्य सचिव

उच्चाधिकार समितीची कार्य:- महिला धोरणाबाबत धोरणात्मक पर्यवेक्षण व मार्गदर्शन करणे.

या उच्चाधिकार समितीची बैठका आवश्यकतेनुसार आयोजित करण्यात येतील.

२) मा.मंत्री (महिला व बाल विकास) यांच्या अध्यक्षतेखालील राज्यस्तरीय विशेष कार्य गट.

सदर समितीची रचना खालील प्रमाणे :-

१. मा.मंत्री (महिला व बाल विकास)	- अध्यक्ष
२. मा.मुख्य सचिव	- सदस्य
३. अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव (सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभाग)	- सदस्य
४. सर्व विभागीय आयुक्त (महसूल)	- सदस्य

५. यु.एन.वुमेन यांचे प्रतिनिधी - आमंत्रित सदस्य (आवश्यकतेनुसार)
६. युनिसेफ यांचे प्रतिनिधी - आमंत्रित सदस्य (आवश्यकतेनुसार)
७. राज्य महिला आयोग, समाजकल्याण,
महिला संस्था, उद्योग क्षेत्र, कामगार संघटना,
वित्त पुरवठा संस्था, शैक्षणिक/अग्रणी शैक्षणिक संस्था तज्ञ,
मान्यवर कलाकार, माध्यम व्यवसायी,
सामाजिक कार्यकर्ते, महिला समुहातील तळागळातील नेते.
८. मा.सचिव (महिला व बाल विकास) - सदस्य सचिव

राज्यस्तरीय विशेष कार्य गटाचे कार्य:- महिला धोरणाबाबतच्या राज्यस्तरीय अभिसरण कृती आराखड्याची आखणी करणे, राज्यापासून ग्रामपंचायतस्तरापर्यंत सर्व स्तरावर अंमलबजावणीस पाठबळ देणे, कृती आराखड्याचे सतत सनियंत्रण व मुल्यमापन करणे, आवश्यक तेथे सुधारात्मक कार्यवाही करणे आणि धोरणात सुधारणा करण्यासाठी व राज्यात महिलांप्रती समानता व महिला सक्षमीकरणासाठी तयार केलेल्या कृती आराखड्याची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी उच्चाधिकार समितीला शिफारशी करणे, निश्चित केलेल्या ध्येयपूर्तीसाठी विविध घटकांकडून येणाऱ्या सूचनांचे संकलन करणे.

या राज्यस्तरीय विशेष कार्य गटाच्या बैठका आवश्यकतेनुसार आयोजित करण्यात येतील.

३) प्रत्येक जिल्ह्याच्या मा.पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखालील जिल्हा स्तरीय अंमलबजावणी सुकाणु समिती.

सदर समितीची रचना खालील प्रमाणे:-

१. मा.पालकमंत्री - अध्यक्ष
२. जिल्हाधिकारी/जिल्हा पोलीस अधीक्षक/ - सदस्य
जिल्हा परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी/
महिला दक्षता समितीचे जिल्हा प्रमुख/
महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण उपजिविका
अभियानाचे जिल्हा व्यवस्थापक/
महिला आर्थिक विकास महामंडळाचे
जिल्हा व्यवस्थापक/जिल्हा स्तरावरील विविध विभागांचे प्रमुख अधिकारी
३. निवासी उप जिल्हाधिकारी/अपर जिल्हाधिकारी/ -सदस्य सचिव
महानगरपालिकेचे वरीष्ठ अधिकारी

जिल्हा स्तरीय अंमलबजावणी सुकाणु समितीचे कार्य:-

लिंग समभाव समानता आणि महिला सक्षमीकरणासाठी लिंग समानता संसाधन केंद्राची स्थापना करणे, याद्वारे माहितीचे संकलन, प्रसार, संशोधनाचे कार्य हाती घेणे, सर्वेक्षण करणे, प्रशिक्षण व जागृती निर्माण कार्यक्रम राबविणे, विविध महिला अभ्यास केंद्रे, इतर संशोधन व शैक्षणिक संस्था यांच्याशी संपर्क साधणे, जिल्हा स्तरावरील गठीत संस्थांचे बळकटीकरण करणे, तळागळातील महिला स्वयंसहाय्यता समूह/समूहगट आणि स्थानिक स्वराज्य संस्था व त्यांचे संबंधित विभाग यांना मार्गदर्शन करणे व त्यांच्यासाठी क्षमता बांधणी कार्यक्रमांचे आयोजन करणे, महिलांप्रती समानता व महिला सक्षमीकरणासाठी ग्रामपंचायत/नगरपालिका/महानगरपालिका स्तरावरील महिला बचतगट व त्यांच्या महासंघाशी सहयोग करणे व तळागळातील विविध यंत्रणांचे मजबूत जाळे निर्माण करणे, सर्व सामाजिक आणि आर्थिक विकास कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीमध्ये सुसुत्रिकरण करणे, आंतरराष्ट्रीय संस्था, धर्मदाय संस्था आणि औद्योगिक क्षेत्रातील कंपन्यांचे सामुहिक उत्तरदायित्व (CSR) याद्वारे आणि अन्य शासकीय व अशासकीय यंत्रणाद्वारे आवश्यक तेथे अतिरिक्त साधनसंपत्ती उभी करणे.

मा.पालकमंत्री यांच्या अध्यक्षेखालील जिल्हास्तरीय अंमलबजावणी व सुकाणु समितीची बैठक त्रैमासिक तत्वावर घेण्यात येईल. तसेच आवश्यकतेनुसार अतिरिक्त बैठक घेण्यात येईल.

६. सदर महिला धोरणाची अंमलबजावणी करण्यासाठी कृती आराखड्यात नमूद केलेल्या परिशिष्ट क्रमांक-९ मध्ये नमूद केलेल्या विवरणपत्रातील माहिती संबंधित मंत्रालयीन विभागाने महिला व बाल विकास विभागास दर तीन महिन्याने सादर करावी.

७. महाराष्ट्र राज्याचे “चौथे महिला धोरण-२०२४” शासनाच्या महिला व बाल विकास विभागाच्या संकेतस्थळावर (Website) उपलब्ध आहे.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक २०२४०३०७१८४८४२४०३० असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(डॉ.अनुप कुमार यादव)

सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.

२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा.उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा.संसद सदस्य, लोकसभा/राज्यसभा, महाराष्ट्र राज्य.
५. मा.अध्यक्ष/उपाध्यक्ष, विधानसभा, विधानमंडळ, मुंबई.
६. मा.सभापती/उपसभापती, विधानपरिषद, विधानमंडळ, मुंबई.
७. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/ विधानपरिषद, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
८. सर्व मा. विधानसभा/विधान परिषद, सदस्य, विधानमंडळ, मुंबई.
९. मा.मंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१०. सर्व मा.मंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
११. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई.
१२. प्रबंधक, मुंबई उच्च न्यायालय, मुंबई.
१३. प्रबंधक, लोक आयुक्त आणि उपलोकआयुक्त, मंत्रालय, मुंबई.
१४. सर्व विभागांचे अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
१५. सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१६. आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना, महाराष्ट्र राज्य, नवी मुंबई.
१७. आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१८. व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई.
१९. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य महिला आयोग, मुंबई.
२०. सर्व जिल्हाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
२१. महालेखापाल- महाराष्ट्र-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता), मुंबई / नागपूर.
२२. महालेखापाल- महाराष्ट्र-१/२ (लेखा परिक्षा), मुंबई / नागपूर.
२३. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी.
२४. उपायुक्त (महिला विकास)/ (बाल विकास), महिला व बाल विकास आयुक्तालय, पुणे.
२५. सर्व जिल्हा कार्यक्रम अधिकारी (महिला व बाल विकास), जिल्हा परिषद.
२६. सर्व विभागीय उप आयुक्त, महिला व बाल विकास (आयुक्तालयामार्फत).
२७. सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी (आयुक्तालयामार्फत).
२८. सर्व कार्यासने, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२९. निवड नस्ती, का-२.